

## OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA O'QITISH USULLARI.

YULDASHOVA SH.T.

BUXORO DAVLAT TIBBIYOT INSTITUTI

shaxlo.yuldashova@bsmi.uz

**Annotatsiya:** Barcha universitetlar texnik yangiliklarni joriy etishlari kerak, aks holda ular taqdim etayotgan ta'lim endi zamon talablari va talabalar ehtiyojlariga javob bermaydi. Buning oldini olish uchun raqamli ta'limni rivojlantirish va uni an'anaviy ta'lim bilan uyg'unlashtirish zarur. Talabalar bilimni tayyorlashda o'quvchining bilimlarni o'zlashtirish, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdagi umumiy maqsadli va tashkiliy faoliyati muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy ta'lim sharoitida ko'plab o'qitish usullari qo'llaniladi. Ular ma'lum bir asosda ta'lim usullari tizimini ifodalaydi. O'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan o'qitish usullarini uch turga bo'lish mumkin: passiv, faol va interaktiv - har birining o'ziga xos xususiyatlari va shartlari. Ta'limdagi innovatsiyalar ta'lim texnologiyalarini takomillashtirish, ijodiy fikrlash, texnika va o'quv materiallarida integratsiyalashuv jarayonidir. Bugungi kunda innovatsion ta'lim faoliyati ta'lim faoliyatining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri, ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida.

**Kalit so'zlar:** ta'lim, o'qitish usullari, ijodiy fikrlash, diversifikatsiya, ko'nikmalar, innovatsiyalar, integratsiya.

**Kirish.** Ta'limning innovatsion tabiati boshqa ijtimoiy institutlar bilan raqobatning eng muhim vositasiga aylanmoqda. Hozirgi ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatda yoshlarning bilim olishga ijobiy yo'nalishini shakllantirish uchun nafaqat o'qitishning mazmuni, balki shakllari va texnologiyalari ham muhimdir. O'qitishning yangi uslublari va kanallarini rivojlantirish dolzarb masalaga aylanmoqda. [2]

Ta'lim sifati, qulayligi, samaradorligi, uning uzluksiz va innovatsion xususiyatlarini oshirish, ijtimoiy harakatchanlik va yoshlar faolligining o'sishi, shuningdek, turli xil ta'lim muhitlariga qo'shilishi ta'lim tizimini O'zbekistonning milliy xavfsizligini ta'minlashning muhim omiliga aylantiradi, shuningdek, fuqarolar hayoti sifatining yaxshilanishiga kafolat beradi. [3]

**Asosiy qism.** Ta'limdagi innovatsiya bu ta'lim texnologiyalarini takomillashtirish jarayoni, bir qator metodlar, uslublari va o'quv materiallarini tushunishdir. Hozirgi kunda innovatsion ta'lim faoliyati bolalarga ta'lim beradigan har bir muassasaning ta'lim faoliyatining muhim tarkibiy qismlaridan biridir. [1] Va bu tasodif emas. Darhaqiqat, aynan innovatsion faoliyat nafaqat ta'lim xizmatlari bozorida ta'lim muassasasining raqobatdoshligi uchun asos yaratadi, balki o'qituvchining kasbiy

rivojlanish yo'nalishini belgilaydi. Uning ijodiy ishlari talabalarning shaxsiy o'sishiga katta hissa qo'shadi. Shuning uchun innovatsiyalar o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlari va talabalarning o'quv-tadqiqot faoliyati bilan uzviy bog'liqdir.

Pedagogik jarayonda innovatsion o'qitish usullari o'qituvchilar va o'quvchilarning birligidagi faoliyatida o'qitish va tarbiyalashning maqsadlari, usullari, mazmuni va shakllariga yangiliklarni kiritishni nazarda tutadi. Ushbu yangiliklar maxsus ishlab chiqilishi, ishlab chiqilishi yoki ta'lim tashabbusi doirasida qayta amalga oshirilishi mumkin. [4]

**Muhokamalar va natijalar.** Hozirgi kunda oliy o'quv yurtlarining asosiy vazifasi tez o'zgaruvchan dunyoda moslashtirilgan, moslashuvchan va o'z vaqtida echimlarni ishlab chiqishga qodir mutaxassislarni tayyorlashdir. Aynan shu maqsadda talabalarni universitetda kelajak kasblariga tayyorlashda o'qitishning innovatsion uslublaridan foydalaniladi. Keling, ularning ayrimlarini ko'rib chiqaylik.

*Portfolio usuli* (Performance Portfolio yoki Portfolio Assessment) — bu o'quv va kasbiy faoliyat natijalarini ishonchli baholash uslubiga asoslangan zamonaviy ta'lim texnologiyasi. Ushbu usul ko'pincha ta'lim bilan o'zaro bog'liq, garchi atamaning keng ma'nosida u amaliyot bilan bog'liq har qanday faoliyatga nisbatan qo'llaniladi. Universitetning amaliy va samarali faoliyati turlariga ko'ra, o'quv va kasbiy portfellar ajralib turadi.

*Muammoni hal qilish usuli* — bu o'qituvchi turli xil manbalar va vositalardan foydalanib, vazifani belgilab beradigan, materialni taqdim etishdan oldin kognitiv vazifani shakllantiradigan va keyin dalillar tizimini aniqlaydigan, nuqtai nazarlarni, turli xil yondashuvlarni taqqoslab, muammoni hal qilish usulini ko'rsatadigan usuldir. Talabalar go'yo ilmiy izlanishlarning guvohi va sheriklariga aylanishadi.

*Loyiha usuli* - bu o'quvchilar asta-sekin murakkabroq amaliy vazifalar-loyihalarni rejalashtirish va bajarish jarayonida bilim va ko'nikmalarni egallaydigan o'quv tizimidir.

*O'qitishning muammoli-qidiruv usullari* (bilimlarni o'zlashtirish, ko'nikmalarni rivojlantirish) o'quvchilarning qisman izlash yoki tadqiqot faoliyati jarayonida amalga oshiriladi; bu usul og'zaki, ko'rgazmali va amaliy o'qitish usullari yordamida amalga oshiriladi, muammoli vaziyatni o'rnatish va hal qilishda izohlanadi.

*Talabalarning o'quv jarayoniga birlashtirilgan ilmiy-tadqiqot ishlari* - bu ish o'quv rejasiga muvofiq bajariladi; Ta'lim jarayonida ishtirok etayotgan talabalarning barcha turdagi tadqiqot faoliyatlari natijalari o'qituvchi tomonidan nazorat qilinadi va baholanadi.

*Muammoli ta'lim:*

1. Birinchi navbatda "qiziqishni rag'batlantirish" ga qaratilgan texnologiya. O'quv mashg'ulotlari muammoli vaziyatlarni yaratish, talabalarning optimal mustaqil

ishi bilan va o'qituvchining umumiy rahbarligi ostida talabalar va o'qituvchilarning birgalikdagi faoliyati davomida bunday vaziyatlarni aniqlash va hal qilishdan iborat;

2. Talabalarining tadqiqot faoliyatini tashkil etish asosida, haqiqiy yoki ta'limiy qarama-qarshiliklarni aniqlash va hal qilish asosida rivojlanishda faol o'rganish. Muammoni o'rganishning asosi bu muammoni ilgari surish va asoslash (nazariy yoki amaliy xarakterdagi murakkab bilim vazifasi). [3]

*Amaliy yo'naltirilgan loyihalar* - ushbu turdagi loyihaning o'ziga xos xususiyati talaba uchun aniq, mazmunli natijani oldindan shakllantirish bo'lib, u moddiy ko'rinishda amaliy ahamiyatga ega. Ushbu turdagi loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish tuzilmani batafsil o'rganishni, ishtirokchilarning rollarini aniqlashni, oraliq va yakuniy natijalarni talab qiladi. Ushbu turdagi loyihalar koordinatori va loyiha muallifining qattiq nazorati bilan ajralib turadi. [6]

*Ijodiy loyihalar* o'ziga xosdir, chunki ular oldindan belgilangan va batafsil tuzilishga ega emas. Ijodiy loyihada o'qituvchi (koordinator) faqat umumiy parametrlarni belgilaydi va muammolarni hal qilishning eng yaxshi usullarini ko'rsatadi. Ijodiy loyihalarning zaruriy sharti talabalar uchun mazmunli, rejalashtirilgan natijaning aniq bayonidir. Ijodiy loyihalar o'qituvchilarning bilim faolligini maksimal darajada faollashtirishni rag'batlantiradi, hujjatlar va materiallar bilan ishlash ko'nikmalarini va ularni tahlil qilish, xulosalar chiqarish va umumlashtirish qobiliyatlarini samarali rivojlantirishga yordam beradi.

*Ma'ruzalarni vizuallashtirish* - ma'ruzalarni o'qiyotganda vizualizatsiya printsipiga rioya qilinadi; Ma'ruza - bu vizual shaklga aylanadigan ma'lumot. Videoning sezilgan va ongli ketma-ketligi to'g'ri fikrlash va harakatni qo'llab-quvvatlashi mumkin. Video ketma-ketligi nafaqat og'zaki ma'lumotni tasvirlash, balki mazmunli ma'lumotni taqdim etish uchun ham mo'ljallangan. Ma'ruzaga tayyorgarlik ko'rishda tarkibni vizual shaklga o'tkazish kerak. Vizual mantiqqa qat'iy rioya qilish, shuningdek materialni taqdim etish ritmini, dozasini, aloqa uslubini nazorat qilish muhimdir. [8]

Innovatsion usullar o'qituvchilarning ijodiy izlanishlari uchun asos yaratib, nafaqat bilim tashuvchisi, balki ustoz bo'lgan o'qituvchining rolini o'zgartirishga imkon berdi.

Ta'limning ilmiy asoslari shu asos bo'lib, ularsiz zamonaviy ta'limni tasavvur qilib bo'lmaydi. Kelajakda bitiruvchining shaxsiy va kasbiy qadr-qimmatini oshiradigan, unga jamiyatning madaniy va ijtimoiy standartlarining muhim qismini o'tkazadigan ushbu ta'lim turi. Yuqori sifatli yuqori ta'lim natijasi nafaqat savodxonlik, ma'lum bir kasbga yaqinlik. Bu ta'lim va yurish-turish madaniyati, mustaqil va malakali fikrlash qobiliyatini shakllantirish, kelajakda esa mustaqil ravishda ishlash, o'qish va qayta tayyorlash qobiliyatini shakllantirish. Ta'limning tub mohiyati to'g'risida zamonaviy g'oyalar aynan shu narsaga asoslanadi. [7]



Ta'lim jarayoni bu axborot tizimidir, chunki yangi avlodga ma'lumot, bilim va qadriyatlarni o'tkazish ta'limning asosiy funktsiyalaridan biridir. Binobarin, u axborot jamiyatiga xos qonunlar bilan tartibga solinadi. Axborot va bilimlarning sezilarli darajada oshishi, kompyuter inqilobi zamonaviy jamiyat deb nomlangan zamonaviy jamiyatni xarakterlaydi. [8]

Axborot manbalari sonining ko'payishi tizimning yaxlitligini saqlab qolish uchun axborot pulsatsiyasining tezlashishiga olib keladi (O. Toffler). Boshqacha qilib aytganda, axborot jamiyati nazariyasiga ko'ra, ma'lumot va bilim manbai asosan o'qituvchilar va ruhoniylar bo'lgan, ammo hozir ular o'qituvchilar, ko'plab darsliklar va kitoblar, ommaviy axborot vositalari, Internet, o'quvchilarning o'zlari va boshqalar bo'lib, ular turli xil manbalardan ma'lumot va bilimlarni yaratadilar. Tizimning yaxlitligini saqlab qolish uchun uning almashinuvi tezlashadi. Axborotning uchta asosiy xususiyati: yangilik, dinamizm va xilma-xillik jamiyat va zamonaviy ta'limni tavsiflaydi.

Yangilik ta'lim paradigmalarining yangilanishida; o'quv mazmunini yangilash - har bir fan uchun, ham yangi fanlarning paydo bo'lishi; modullarni va o'qitish usullarini yangilash.

Dinamizm bilimlarni yangilash tezligini, o'quv jarayonining o'zi tezlashishini, o'quv jarayonida ma'lumotlar almashinuvini va boshqalarni belgilaydi.

Turli xillik ta'limni diversifikatsiyalashni o'z ichiga oladi, bu ta'lim muassasalarini diversifikatsiyalashda, moliyalashtirish manbalarida, shuningdek o'quv rejalari, dasturlari va kurslarini diversifikatsiyalashda ifodalanadi. [5]

Yangilik, dinamizm va xilma-xillik ma'lumotlarning asosiy xususiyatlari sifatida o'qitish usullari va shakllariga bevosita ta'sir qiladi. Yangilik darslar va seminarlar mazmunini hamda o'qitish usullari va shakllarini doimiy ravishda yangilab turishni talab qiladi. Shu sababli, axborot texnologiyalari (IT) paydo bo'lishi va kompaniyalarning ochilishi bilan IT asosida yangilarining paydo bo'lishi va ularning xorijiy o'qitish metodlaridan sezilarli darajada kirib kelishi tufayli o'qitish usullari yangilanmoqda. O'quvchiga yaxshi o'zlashtirilishi uchun etkazilishi kerak bo'lgan ma'lumot miqdorining ko'payishi uning o'qituvchi va talaba o'rtasida almashinuvini faollashtirishni talab qiladi, bu esa axborot oqimlariga (o'qituvchi-talaba, o'qituvchi-talaba) bo'linib, savol-javob usullaridan tobora ko'proq foydalanishni anglatadi. "Talabalar guruhi - talabalar guruhi", "talaba-talaba"- guruh ichida), teskari aloqani faollashtirish o'qituvchining axborot oqimlarini muvofiqlashtirishda, o'quvchilar guruhlari harakatlari va o'zaro munosabatlarini tartibga solishda rolini oshiradi. Endi men masofaviy ta'lim kabi ta'lim shakli haqida batafsilroq to'xtalib o'tmoqchiman. Menimcha, bu qandaydir faol va interfaol o'qitish usullarining kombinatsiyasi, albatta, interaktiv usul ustunlik qiladi, ko'plab shakllar mavjud, yuqorida tavsiflangan, ular mustaqil o'rganish uchun ishlatiladi o'quv material va o'qituvchi va o'rtasida

dialog almashinuvini tashkil etish talabalar. Bu shakl bizda unchalik keng tarqalgan emas edi mamlakat va butun dunyo. Vaziyat bo'lgan talabalar uchun ijobiy oqibatlariga olib keladi qisqa muddatda mustaqil ta'lim olish imkoniyatini berdi. Talabalar yangi ta'lim formatlarini boshdan kechirishlari, boshqalardan o'tishlari mumkin edi ularni qiziqtirgan onlayn kurslar. Shuningdek, ko'plab Internet resurslari va kompaniyalar bepul foydalanish uchun o'z xizmatlarini taqdim etdi talabalar va ularning o'qituvchilarini qo'llab-quvvatlash. Talabalar ochildi har qanday vaqtda ko'rib chiqish uchun o'rganish tezligini tanlash qobiliyati ma'ruza materiallari, chunki an'anaviy trening davomida bunday imkoniyat yo'qolgan. Ijobiy tomoni: ta'limga bepul kirish Internetga ulangan har qanday elektron qurilmadan materiallar, eng qulay yashash sharoitlarida ta'lim olish imkoniyati. Talabalar o'z hissalarini bilan qatnashadilar zarur topish jarayonida ushbu motivatsiyani shakllantirish o'qituvchi tomonidan qo'yilgan muammoni hal qilishga imkon beradigan ma'lumotlar; ehtiyojni his qilish, qiziqishni his qilish, o'quv faoliyati motivini tushunish. Masofaviy ta'lim bilan bog'liq qiyinchiliklarni bartaraf etish imkonini beradi insoniyat rivojlanishining eng muhim momentida barqarorlik - ta'lim. Ta'limning bu shakli muqobil o'qitish usuli hisoblanadi. Agar biror kishi o'qishni munosib tugatmoqchi bo'lsa, u buni amalga oshiradi, har xil qiyinchiliklarni yengish. Faol va interaktiv usullar o'rtasida biroz farq bor o'rganish, birinchi usulda talaba darajasida muloqot mavjud - o'qituvchi, bu erda vaziyatlar o'qituvchi tomonidan belgilanadi. Ikkinchi holatda

talaba-o'qituvchi, talaba-talabaning o'zaro aloqasi mavjud,

talaba - talabalar mavjud muammolarni o'zlari aniqlashlari mumkin bo'lgan kompyuter va ularni hal qilishning samarali usulini toping. Topish, rivojlantirish va o'qituvchilarning zamonaviy faoliyati ijodiy faollikni tezlashtiradigan yangi usullarni joriy etish o'quvchilarning fikrlashi ta'limni rivojlantirish uchun ajoyib turtki hisoblanadi.

**Xulosa.** Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, innovatsiya - bu ta'lim, fan va ishlab chiqarishni birlashtirishning bevosita usuli. Shu bilan birga, innovatsiyalar barcha tashkiliy, uslubiy va amaliy jihatlarida ta'lim sifatini oshirishning eng muhim vositasidir. Topish, rivojlantirish va o'qituvchilarning zamonaviy faoliyati ijodiy faollikni tezlashtiradigan yangi usullarni joriy etish o'quvchilarning fikrlashi ta'limni rivojlantirish uchun ajoyib turtki hisoblanadi. O'quvchilarini yo'qotmaslik uchun ta'lim muassasalari bugungi kunda o'z faoliyatiga zamonaviy o'qitish usullarini joriy etishi kerak. Talabalarga onlayn platformalar taqdim eta oladigan imtiyozlarni berish ayniqsa muhim: o'rganishni moslashuvchan va mobil qilish, shuningdek, uni shaxsiylashtirish va sozlash qobiliyatini ta'minlash.

**Adabiyotlar :**

1. Qurbonova G.N. Yoshlarda ijodkorlik va kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirishning muhim yo'nalishlari. "Pedagogik mahorat" 3-son, 2019y 263-bet.
2. Иванова В. А., Левина Т. В. Педагогика: о'quv uslubiy majmua. [ elektron resurs]. [http://www.kgau.ru/distance/mf\\_01/ped-asp/01\\_01.html](http://www.kgau.ru/distance/mf_01/ped-asp/01_01.html).
3. **Qurbonova G.N. Tibbiy pedagogika ta'lim yo'nalishi talabalari kasbiy tafakkurini rivojlantirishda pedagogik muloqotning ahamiyati. "Namangan davlat universiteti ilmiy axboroti". Namangan. 2019. №7. 307-311 betlar**
4. А. М. Новикова — Профессиональная педагогика / под ред. [С. Я. Батышева] и Изд. 3-е, перераб. М.: Эгвес, 2017. 456 с.
5. Слостенин В.А. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений /. — М.: Школа — Пресс, 2010. — С. 40.
6. Toyirovna, Y. S. (2022). THE IMPORTANCE OF INTEGRATIVE AND CREATIVE CAPABILITIES OF STUDENTS OF MEDICAL INSTITUTES. Барқарорлик ва Етакчи Тадқиқотлар онлайн илмий журнали, 2(1), 450-462.
7. Toirovna, Y. S. (2022). INTEGRATIVE EDUCATION OF UNIVERSITY STUDENTS. БАРҚАРОРЛИК ВА ЕТАКЧИ ТАДҚИҚОТЛАР ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ, 2(3), 73-77.
8. Юлдашева, Ш. (2021). Основные Тенденции Интегративно-Креативных Возможностей студентов в Высшем Медицинском учебном Заведении и их Влияние на их Деятельность. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES, 2(3), 369-377.